Tekst: Joep Steur

De driehoek 's-Hertogenbosch-Tilburg-Eindhoven wordt De Meierij van 's-Hertogenbosch genoemd. Bekendste natuurgebieden hier zijn De Kampina en de Oisterwijkse Vennen. Sinds enkele jaren mogen ook de Moerputten zich verheugen op belangstelling vanwege de uitgezette pimpernelblauwtjes. Er zijn echter nog meer interessante maar vrij onbekende natuurgebiedjes met een boeiende vlinderfauna.

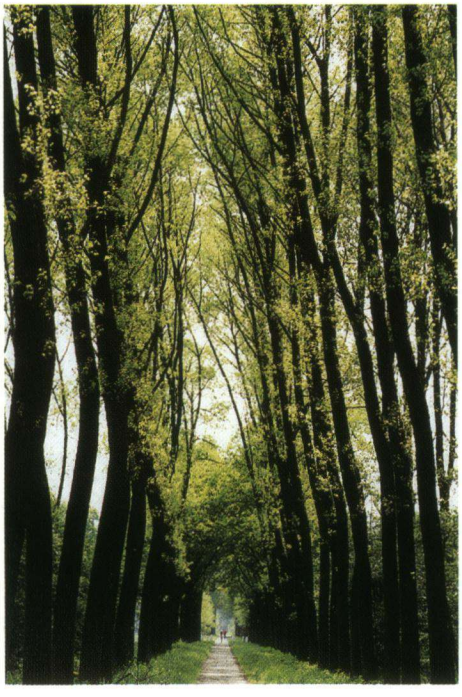

Wijboschbroek, gemeente Schijndel.
FOTO: JOEP STEUR

Het Wijboschbroek Dit bosgebied, dat tot de gemeente Schijndel behoort, is zeer afwisselend. Er groeien eiken, Amerikaanse vogelkers, naaldbomen en vooral populieren. De aanplant van bossen vond plaats eind achttiende en begin negentiende eeuw. Daarvoor lag hier een uitgestrekt heidegebied, waarvan enkele pollen struikheide nog getuigen. In bospercelen waar zich zonnige, open plekken bevinden met leverkruid en akkerdistels komen veel vlinders voor, vooral Dagpauwogen, Atalanta's, Gehakkelde aurelia's en Landkaartjes. Ook bosranden met goed

Onbekende vlindergebieden

Summary

A number of lesser known nature reserves in the region of De Meierij (province Noord Brabant) are described. These small, varied reserves are characterized by woods, woodland margins, flowery fields and dikes. The many different nectar plants and foodplants have attracted a widespread butterfly fauna. Species which are seen in large numbers include the Large Skipper (Ochlodes venata), Essex Skipper (Thymelicus lineola), Ringlet (Aphantopus hyperantus), Map Butterfly (Araschnia levana) and Gatekeeper (Pyronia tithonus).

ontwikkelde mantelvegetaties, zoals braamstruwelen met allerlei kruiden, trekken vlinders aan. De vele schitterende braamstruwelen hier worden graag bezocht door Groot dikkopjes en Koevinkjes. Het Bont zandoogje is een van de weinige vlinders die zich laten zien in de bospercelen zonder mantelvegetatie waar de zon nauwelijks door kan dringen en waar brandnetels de boventoon voeren. Langs slootkanten groeien heelblaadjes: een belangrijke voedselbron voor allerlei insecten en vlinders. De grondwaterstand in het Wijboschbroek is erg afhankelijk van het nabijgelegen kanaal, de Zuid-Willemsvaart. Dat deze is gedaald is te zien aan de op sommige plaatsen massale groei van brandnetels. Om de verruiging tegen te gaan en de vegetatie te verrijken graast hier een kudde schapen. Tussen het kanaal en het Wijboschbroek wordt het landschap opener: weilanden, mooie sloten en braakliggende gronden. Op deze laatste heeft zich een rijke, gevarieerde flora ontwikkeld van brem, margrieten, duizendguldenkruid en akkerdistels die vele vlinders lokken. Zelfs de Koninginnepage en de Eikepage heb ik er al waargenomen. De gehele dijk langs de Zuid-Willemsvaart is zéér bloemrijk. De massale groei van verschillende klaversoorten zorgt voor grote aantallen Icarusblauwtjes. In 1998 heb ik hier zelfs vijf Oranje

luzernevlinders gezien op één dag! De dijk langs dit kanaal zou je gerust een ecologische snelweg voor vlinders kunnen noemen. In de omgeving zijn zelfs de Zilveren maan en de Keizersmantel aangetroffen. Het gaat zeker om zwervers, al zou het kunnen dat de Keizersmantel vroeger in de omgeving een vaste bewoner was.
Opvallende afwezige in het Wijboschbroek is de Kleine ijsvogelvlinder. Zijn voedselplant kamperfoelie geeft sommige plekken in het bos een heerlijke geur en ook de geliefde nectarbron braam is alom vertegenwoordigd. Het gebied is, ondanks de aanwezige sloten en waterlopen, waarschijnlijk niet 'nat' genoeg,

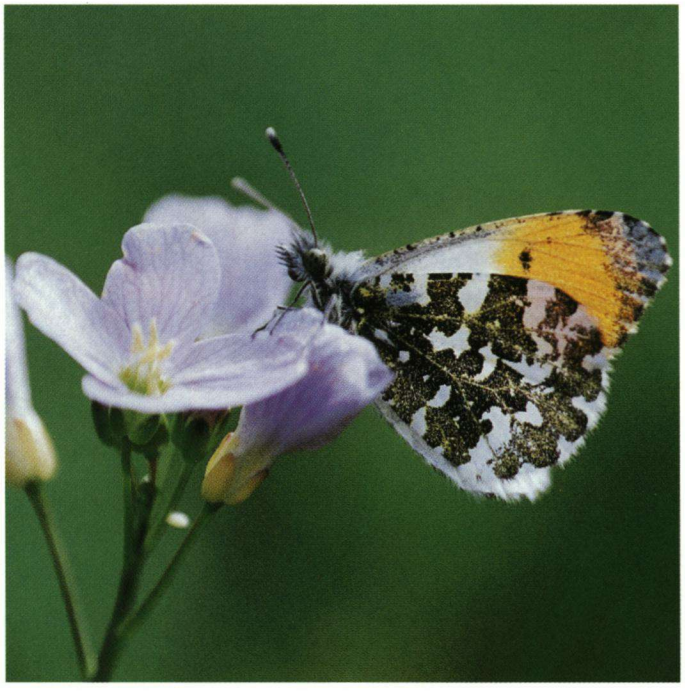

Oranjetipje in De Prekers.
FOTO: JOEP STEUR

De Prekers De Prekers is een 14 hectare groot gebied gelegen ten zuiden van de Zuid-Willemsvaart in de gemeente Schijndel, grenzend aan het Wijboschbroek. Dit vochtige gebiedje op leemgrond, bestaat uit loofbosjes met voornamelijk populieren, bloemrijke weilandjes en waterlopen en is zeer beschut gelegen. De bossen hebben een rijke onderbegroeiing met onder andere slanke sleutelbloemen, bosanemonen en plaatselijk zelfs zwarte rapunzel. Deze laatste is een echte kwaliteitsindicator voor het gebied. Vroeger was deze plant niet zeldzaam in Schijndel en werd hij spin-

in De Meierij

nekop genoemd (Bron: Schijndel in het groen, B.A.H. Peters). Ook dotterbloemen zijn te vinden langs sloten. De aanwezigheid van pinksterbloemen trekt in de lente Oranjetipjes aan. In de periode 1991-1997 heb ik de Prekers uitvoerig bezocht. Wat opviel was niet het aantal soorten dagvlinders maar wel het massale voorkomen van enkele soorten. Op 19 juli 1992 bijvoorbeeld 253 Landkaartjes en 231 Dagpauwogen. Op 30 juni 1995 maar liefst 535 Koevinkjes en 23 juli 1995 88 Oranje zandoogjes. Typische bewoners dus van bos en bosranden. Voor diegenen, die geïnteresseerd zijn in libellen valt er in de Prekers ook veel te zien. Belangrijk is de Prekers vooral vanwege een populatie Bont dikkopjes. Het vlindertje is er op verscheidene plaatsen waargenomen. Altijd in de buurt van een sloot of waterloop waar geschikte nectarplanten aanwezig zijn zoals smeerwortel, zenegroen, kale jonker, dagkoekoeksbloem en echte koekoeksbloem. Helaas zijn door verruiging enkele vliegplaatsen ongeschikt geworden en is het Bont dikkopje nog maar zeer lokaal te vinden. Zonnige, beschutte plekken in het bos waar grassen en bloemen goed kunnen gedijen, voldoen aan zijn leefmilieu. In het gebied worden enkele slootkanten ecologisch gemaaid en hopelijk kan het Bont dikkopje hiervan profiteren om andere geschikte gebieden te bereiken. Want hoewel het een zeer honkvaste vlinder is, is hij toch in staat om een afstand van een à twee kilometer af te leggen. In totaal 13 exemplaren heb ik namelijk waargenomen in vochtige terreintjes tussen de Zuid-Willemsvaart en de rivier de Aa. En alhoewel het om een tijdelijke kolonisatie ging (1986, 1987, 1988, 1991), blijkt hieruit wel dat het mogelijk is om een breed kanaal te overbruggen! Ook in het aangrenzende Wijboschbroek heb ik de soort waargenomen. In 1991 heb ik in de

De Zuid-Willemsvaart in de buurt van Schijndel.
FOTO: JOEP STEUR

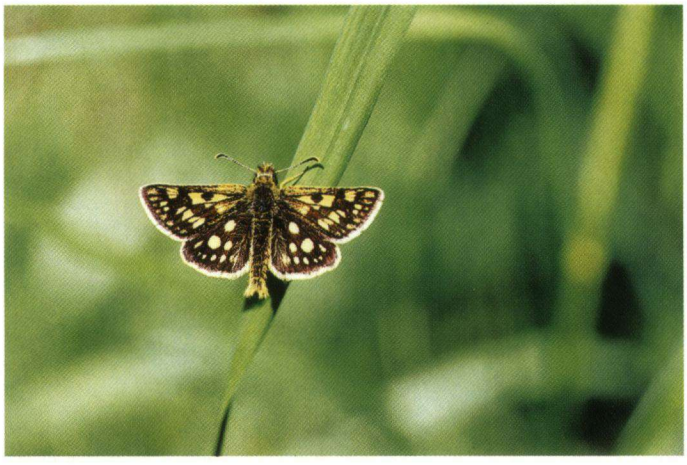

Het Bont dikkopje.
FOTO: JOEP STEUR

Prekers 18 exemplaren geteld en in 1993 op 23 mei zelfs 13 stuks! In 1997 was de soort nog steeds in het gebied aanwezig, zij het in lage aantallen. Anno 1999 is de populatie zeer klein en vliegt op exact dezelfde locatie als in 1997. Het vlieggebied is ± 50 meter lang en ± 3 meter breed. Er bestaat een kleine kans dat het vlindertje ook in andere delen van de Prekers nog rondvliegt en misschien zelfs in het aangrenzende natuurgebied De Liekendonk. Dit vochtige gebied, ook in Schijndel gelegen, bestaat uit natte elzenbroekbossen en weilanden en grenst aan de Zuid-Willemsvaart. De flora bestaat uit eiken, populieren, wilgen, braam, varens, zeggen, brandnetels, moerasvergeetmenietje, waterviolier, e.a. Er zijn ook mooie, goed ontwikkelde sloten.
Niet ver van het Wijboschbroek ligt overigens nog een natuurgebied: De Smaldonk. Afwisselend en kleinschalig en rijk aan libellen en juffers.

Totaal aantal waargenomen soorten in het hele gebied in de periode 1980-1998.

Groot dikkopje	algemeen
Zwartsprietdikkopje	algemeen
Bont dikkopje	zeldzaam en plaatselijk
Icarusblauwtje	algemeen
Boomblauwtje	op veel plaatsen aanwezig maar altijd in lage aantallen
Heideblauwtje	zeer plaatselijk
Eikepage	(2x) zeldzaam?
Kleine vuurvlinder	niet zeldzaam
Klein koolwitje	algemeen
Klein geaderd witje	algemeen
Groot koolwitje	veel minder te zien dan Klein koolwitje en Klein geaderd witje!
Oranjetipje	vrij plaatselijk
Citroenvlinder	algemeen
Gele luzernevlinder	zeldzame zwerver
Oranje luzernevlinder	zwerver
Koninginnepage	(2x)
Dagpauwoog	algemeen
Atalanta	algemeen
Gehakkelde aurelia	vrij algemeen
Landkaartje	algemeen
Distelvlinder	aantallen verschillen zeer van jaar tot jaar
Kleine vos	algemeen
Grote vos	(1x)
Kleine ijsvogelvlinder	zeer plaatselijk
Keizersmantel	(1x) (vrouwtje)
Zilveren maan	(1x)
Hooibeestje	zeldzaam
Bont zandoogje	algemeen
Argusvlinder	niet algemeen
Oranje zandoogje	algemeen
Bruin zandoogje	plaatselijk
Koevinkje	algemeen

De Geelders

Dit natuurgebied tussen Boxtel en Schijndel herbergt onder andere broekbossen op vochtige leemhoudende grond. Verder zijn er grassige bloemrijke weilanden en hier en daar vochtige heideperceeltjes. Alles is erg beschut gelegen. Er grazen runderen om de heideterreintjes open te houden. Het valt al direct op dat De Geelders een bijzonder gebied is, dat door zijn variatie aan 'landschapjes' ook rijk is aan vlinders. Heideblauwtjes en Kleine ijsvogelvlinders zijn de juweeltjes in dit gebied. Ook Bruine zandoogjes zijn een geregelde verschijning, in tegenstelling tot de regio Schijndel-Heeswijk-Veghel, waar

Libellen en juffers
De opvallendste libellen in de Schijndelse natuurgebieden zijn *Libellula depressa* (mannetje fel lichtblauw lijf, vrouwtje bruin) en *Orthetrum cancellatum*, *Pyrrhosoma nymphula* (Zuid-Willemsvaart). *Calopteryx splendens* (De Aa, Heeswijk) *Aeshna cyanea* (Zuid-Willemsvaart, waarneming uit 1981!).

Heideblauwtjes in De Geelders.
FOTO: JOEP STEUR

Enkele waarnemingen van nachtvlinders en rupsen in 1999:

Arctia caja (rups)	Prekers, Zuid-Willemvaart
Philudoria potatoria (rups)	Zuid-Willemsvaart
Thyria jacobaea	Geelders
Timandra griseata	Wijboschbroek
Epirrhoe alternata	Prekers
Mesoleuca albicillata	Prekers
Deltote baukiana	Smaldonk

ik deze soort maar zeer sporadisch heb gezien. In 1999 vliegen er nog steeds veel Heideblauwtjes. Ze zijn te vinden op open plekken waar de heidevegetatie zoals dopheide en zonnedauw goede kansen krijgt.
Door beheer van de vegetatie zijn er in 1999 opvallende grote stukken begroeid met de vleesetende zonnedauw. Een goed teken lijkt mij. Dit was me niet opgevallen in 1998! Ook de IJsvogelvlinder vliegt nog steeds in 1999 en ook weer op dezelfde plek als het jaar daarvoor.

De Prekers.
FOTO: JOEP STEUR

Heeswijksche Bossen en omgeving De vlinderfauna hier bevat de in heel Nederland algemeen voorkomende soorten. Maar één perceel is zeer opmerkelijk: een met jonge naaldboompjes aangeplant veld, begroeid met vooral akkerdistels, brem, jacobskruiskruid en boerenwormskruid. Het bijzondere aan dit gebiedje is het massale voorkomen van het Zwartsprietdikkopje. Het krioelt er letterlijk van deze kleine vlinders. Ook heb ik de Eikepage waargenomen. Een vlinder die men al gauw over het hoofd ziet omdat hij vaak in (eike)bomen vertoeft. Het vermelden waard is ook de waarneming van een Koninginnepage in een moestuin midden in het centrum van Dinther! Het nachtvlindertje *Adscita statices* heeft zich hier ook laten bewonderen met zijn glanzend blauwgroene vleugels. In Heeswijk en Dinther zijn bloemrijke slootkanten (met kattestaart en leverkruid) en wegbermen plaatsen waar men de grootste kans heeft om vlinders aan te treffen, evenals kleine struikheideperceeltjes.

Toekomst De gemeenten Bernheze (waar Heeswijk en Dinther onder vallen), Berlicum, Veghel en Sint-Michielsgestel willen in het kader van het Landschapsplan ecologische verbindingszones aanleggen van het ene naar het andere natuurgebied. Een voorbeeld is het riviertje De Leijgraaf dat loopt van Middelrode tot Erp en een lengte van 20 kilometer heeft. De gemeente Veghel zal hierlangs een zone creeren van 10 meter breed met poelen, houtwallen, hellingen en struiken. Hierdoor zullen dieren, dus ook vlinders, zich gemakkelijker kunnen verplaatsen. Het is aan Waterschap de Aa om de werkzaamheden uit te voeren. Hoopvolle berichten dus voor de natuur in deze regio. ■

Nachtvlinders in Heeswijk
Als men phloxen in de tuin heeft kan men de Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*) aantreffen. Hij is verzot op deze bloemen en het is een schitterend gezicht hoe deze vlinder 'stilstaand' met zijn roltong nectar uit de bloemen zuigt. Hij vliegt zelfs wanneer het regent! De rupsen van de Grote beer (*Carctia caja*) schuwen het zelfs niet om verharde wegen over te steken. Het Rode weeskind (*Catocala nupter*) houdt zich graag op tegen huismuren. Hij is haast onzichtbaar. Bij dreiging laat hij zijn rode achtervleugels zien. Dit zijn enkele van de vele soorten nachtvlinders die men hier kan aantreffen. Hun rupsen zijn vaak heel opvallend.

In deze regio is onlangs de vlinderwerkgroep Brabant-Oost opgericht.
Contactpersoon:
Dick Rakhorst
Fokkershoek 29
5473 VD Heeswijk
E-mail: armeda@wxs.nl